

20. Філінюк А.Г. Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет (1997-2003 рр.) / А.Г. Філінюк, О.Б. Комарніцький // Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. – Кам'янець-Подільський, 2003.

The article analyzes the major milestones of life and work of renowned scientist and manager of higher education, the rector of Kamenetz-Podolsk National University AA Kopylov.

Key words: *Rector, pedagogical institute, university, education, science, education department, dean, library.*

Отримано: 2.09.2011

УДК 94(477)(092)+930.1(=16)

С. А. Копилов

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ ТА КОНТАКТИ А. О. КОПИЛОВА

Через призму наукової кар'єри українського історика-славіста Анатолія Олексійовича Копилова аналізуються мережі його культурно-інтелектуальних комунікацій.

Ключові слова: *інтелектуальні зв'язки, вчені, історики-славісти, А. О. Копилов, наукова кар'єра.*

Історична біографія, що передбачає дослідження і опис життя, діяльності й творчості історичної особистості, є невід'ємною складовою європейської історіографії від часу Плутарха. Втім з плином часу місце історичної біографії в сім'ї «старших» і «молодших» історіографічних жанрів змінювалося. Впродовж нового і новітнього часу увага численних авторів зосереджувалася як на дослідженнях та описах життя і діяльності видатних особистостей (включаючи її психологічні виміри) – політичних і державних діячів, представників науки, культури і мистецтва. Проте останньої чверті ХХ ст. простір застосування біографічного методу суттєво розширився і змінив свою конфігурацію: тенденція до персоналізації предмету історії призвела до зростання числа індивідуальних життєписів людей, яких ніяк не назвеш видатними історичними особами. Але при цьому виявилось, що біографії, «звичайних» людей можуть, при наявності достатньо багатой документальної бази, пролити світло на чимало невивчених аспектів минулого.

Останнє, насамперед, стосується сфери культурно-інтелектуальної історії, де важливим методологічним інструментарієм є мережева мапа (винахід Р. Коллінза), що репрезентує сукупність численних особистих знайомств і зв'язків інтелектуала та криє у собі невичерпні можливості мікроісторичного аналізу подій і явищ. Останні функціонують у вигляді трьох складових: 1) вертикальних ланцюжків, або т. зв. «міжпоколінних мереж»-зв'язків на зразок учитель/наставник – учень; 2) горизонтальних альянсів, тобто взаємопов'язаних послідовних груп інтелектуалів; 3) структурного суперництва (інтелектуального партнерства/конкуренції) [1, с.47-52].

У нашому випадку ми реконструювали й запропонували мапу інтелектуальних зв'язків українського історика-славіста кандидата

історичних наук, професора А. Копилова з вченими різних академічних інститутів, університетів та архівних установ СРСР, України, Росії, Болгарії та Польщі. Йдеться про реконструкцію на підставі масиву джерел (історіографічних, епістолярних, мемуарних, діловодної документації, усної історії та ін.) норм поведінки, правил спілкування, мотивів і метаморфоз наукової творчості комунікантів. У фокусі численних культурно-інтелектуальних комунікацій А. Копилова простежується певна ієрархія світоглядних, наукових, національних цінностей вченого, його наукових зацікавлень, розмаїття культурних ідентичностей (любов до України, Волині / Ізяслава, Поділля / Кам'янець-Подільського, захоплення Болгарією / Софією).

Механізм взаємодії особистості інтелектуала з оточенням зручно розглядати крізь призму його наукової кар'єри, що має декілька рівнів. Перший або початковий – відкривається першою публікацією молодого дослідника, що слугує перепусткою на входження до наукового співтовариства, його адаптацію та самопрезентацію в корпоративному середовищі. Другий – обіймає близько 5–10 років дослідницької роботи та публікацій, унаслідок чого відбувається процес входження науковця до високопродуктивної групи – еліти певного наукового середовища. Третій, найвищий рівень наукової кар'єри, означає досягнення того чого прагне інтелектуал – лідерства або провідних позицій у середині організаційного ядра даного інтелектуального співтовариства, що передбачає створення власної наукової школи.

Початковий етап наукової кар'єри А.О. Копилова припав на роки навчання в Чернівецькому державному університеті (1958–1963 рр.), де, за словами його колеги Володимира Газіна (нині доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка), «серед інших вирізнявся насамперед, старанністю в навчанні, науковій роботі та громадському житті факультету й університету. Вже на другому курсі він був лідером факультетського комсомолу і членом університетського комітету цієї молодіжної організації. Тоді такі риси характеру як наполегливість, порядність, чесність, досягнення у навчанні помічалися і високо цінувалися» [2, с.8]. Університетськими наставниками А. Копилова були відомі вчені-історики та педагоги, котрі спромоглися створити атмосферу невтомного творчого пошуку, високої вимогливості до себе й студентів, шанобливого ставлення до особи, демократичного духу взаємин зі студентами, у набутті професійних знань, становленні власного світогляду. Найбільший вплив на формування особистості молодого науковця мали професори І.А. Гриценко, В.В. Шаповалов, П.В. Михайлина та І.М. Теодорович, особливо останній, який спрямував його творчий пошук щодо історії слов'янських народів. За спогадами одного з його колишніх студентів, він завжди давав широкий простір для осмислення наукової ідеї, а коли вона починала вимальовуватися, багатозначно зауважував: «Це потрібно обгризти». Що це означало, знали лише ті, котрі мали щастя працювати з цим професором.

Вирішальну роль у формуванні наукових зацікавлень студента-старшокурсника відіграла його 8-ми місячне стажування

на кафедрі історії Болгарії Софійського державного університету ім. Климента Охридського. Тут його консультантом і науковим керівником дипломної роботи був професор Хр.А. Христов (згодом академік Болгарської академії наук) – один із найяскравіших представників професорської корпорації Софійського університету. Саме він спрямував зусилля студента випускового курсу на творчий пошук документальних джерел у центральних і регіональних архівах, в університетській та Народній імені Кирила і Мефодія бібліотеках Софії для підготовки випускової кваліфікаційної роботи на тему: «Боротьба Болгарської комуністичної партії за створення Вітчизняного фронту та його роль як широкої народної бази в підготовці народно-демократичної революції в Болгарії (1942 – 9.IX.1944 рр.)». Остання, за оцінкою наукового керівника, стосувалася «одного із важливих питань історії Болгарії» [3, с.1]. Під час її написання автор опрацював матеріали десяти архівів (Центрального державного історичного архіву, Центрального державного архіву НРБ, Військово-історичного архіву, Центрального партійного архіву ЦК БКП, Архіву Музею революційного руху в Болгарії, Софійського міського і окружного державного архіву, окружних архівів Варни, Враци, Плевни, Ямбола), 13-ти болгарських і 2-х російських газет за період з 1944 по 1963 р., матеріали понад 60-ти опублікованих збірок статистичних, діловодних, мемуарних і партійних документів, а також понад 75 праць болгарських і радянських істориків [4, с.232-239]. Зрештою, дипломна робота отримала високу оцінку наукового керівника, який у рецензії, датованій 30 травня 1963 р., вказував: «Копилов А.О. є, безсумнівно, дуже здібним студентом і при доброму науковому керівництві буде розвиватися у подальшому, як серйозний науковий співробітник. Його дипломна робота може стати основою для написання кандидатської дисертації на цю тему» [3, с.2]. Ця рекомендація була врахована молодим науковцем у подальших наукових студіях. Слід зауважити, що сприятливим чинником написання кваліфікаційної роботи А.О. Копилова, за його спогадами, було доброзичливе ставлення до нього працівників бібліотек і архівосховищ, а також викладачів історико-філософського факультету Софійського університету, серед яких, за спогадами останнього, своєю щирістю і відвертістю вирізнявся вище згаданий Хр. Христов.

Після закінчення навчання в Чернівецькому університеті початковий етап наукової кар'єри А. Копилова продовжився у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті, куди 15 серпня 1963 р. його було прийнято на посаду асистента кафедри історії. Останню очолював відомий український вчений-історик, кандидат історичних наук, доцент (з 1965 р. доктор історичних наук, 1966 р. – професор) Леонід Антонович Коваленко, який майже відразу взяв під свою опіку педагогічну і наукову діяльність молодого викладача, фактично став офіційним керівником його дисертації на тему: «Створення Вітчизняного фронту Болгарії і його роль у становленні в країні народно-демократичної влади». Як любив згадувати Анатолій Олексійович про свого завідувача кафедри і наставника «діда Леоніда» (так часто називали між

собою поважного професора його колеги і студенти), той увечері заходив у гуртожиток і запитував: «Покажіть, що Ви зробили за день?», а ранком наступного дня навідувався до нього і знову вимагав показати, що вдалося його до цього часу написати з тексту дисертації [5, с.9-10]. Про щирість їх стосунків, що зав'язалися між відомим вченим-істориком і молодим викладачем, говорить дарчий напис Л.А. Коваленка на монографії «Нарис нової і новітньої історії Угорщини» (М. 1963), подарованій восени 1963 р.: «Анатолію Олексійовичу на спогад. Л. Коваленко, 10/XI.63 р.».

За порадою Л. А. Коваленка в жовтні 1964 р. молодий науковець взяв участь у роботі VI української славистичної конференції в Чернівецькому державному університеті, що, як і перша публікація в збірці тез доповідей цієї конференції [6, с.280-281], стали начебто його перепусткою в академічну науку. Учасниками історичної секції конференції (керівник – В. Жебокрицький, секретар – М. Теодорович) були відомі українські (П. Калениченко, В. Клоков, І. Кундуба, Л. Ляшенко, П. Михайлина, Г. Попов, Н. Рашба, С. Сидельников, П. Сохань, В. Сухарев, Г. Чернявський, Ф. Шевченко), російські (І. Воронков, В. Зеленін, В. Карасьов), молдавські (І. Осадченко) вчені-слависти, спілкування з якими стали помітною подією в науковій кар'єрі молодого дослідника.

Саме під час роботи цієї конференції, за протецією наукового керівника кандидатської дисертації А. Копилова проф. Л.А. Коваленка, розпочалися його наукові контакти з професором Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка В. Жебокрицьким, що згодом переросли у теплі стосунки. Під час однієї із зустрічей з молодим колегою він презентував йому свій підручник «Історія південних і західних слов'ян» (К., 1966) із посвятою «Шановному Анатолію Олексійовичу Копилову на згадку від автора. В. Жебокрицький. 2/IX.66 р. Київ». Чергова їх зустріч відбулася в січні 1968 р. у Мінську, де на пленарному засіданні IV наукової міжвузівської конференції істориків-славистів, що проходила в Білоруському державному університеті, В. Жебокрицький виступив із повідомленням «Про підручник «Історія південних і західних слов'ян». Вид. Київського університету, 1966 р.» [7, с.4].

Іншою подією початкового етапу наукового зростання А.О. Копилова стало його знайомство з провідним радянським дослідником історії Болгарії, керівником сектора новітньої історії слов'янських народів Інституту слов'янознавства АН СРСР Л. Валєвим. Останній у роки другої світової війни працював в апараті Виконавчого Комітету Комінтерну, а невдовзі, за дорученням Г. Димитрова, – диктором і редактором радіостанції болгарського антифашистського руху «Христо Ботев». Знайомство А. Копилова із активним учасником антифашистської боротьби болгарського народу відбулося під час відрядження українського науковця до Москви (вересень 1964 р.). Це засвідчує дарчий напис Л. Валєва на монографії «Болгарський народ в боротьбі проти фашизму (напередодні й на початковому періоді другої світової війни)» (М., 1964): «Анатолію Олексійовичу Копилову з найкращими побажаннями і на добру пам'ять в дні 20-річчя Народної Болгарії. Москва, 11/IX-64 р. Л. Валєв». Упродовж

60-х – початку 1981 рр. наукові зв'язки двох вчених тривали, а місцем їх зустрічей стали Всесоюзні історико-славистичні конференції у Воронежі (1966), Мінську (1968), Харкові (1970), Чернівцях (1975), Донецьку (1978), Львові (1981), а також I Міжнародному конгресі з болгаристики в Софії (травень 1981 р.). Вже після смерті Любомира Борисовича, в монографії його вибраних праць, А.О. Копилов з теплотою згадував про свої контакти з цією непересічною особистістю: «Л.Б. Валєв вмів слухати і давати потрібні поради, вчити важливому, головному, причому тактично, дохідливо. Ніколи не перебував співрозмовника. Висловлював свою думку щодо сказаного, робити зауваження вважав за краще не з трибуни при всіх, а в невимушеній бесіді...» [8, с.17; 9, с.222].

Наступний етап наукової кар'єри А. Копилова припав на 1967–1977 рр. Він був відзначений успішним захистом кандидатської дисертації у спеціалізованій раді Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, обранням на посаду старшого викладача кафедри історії (липень 1967 р.), а також декана історико-філологічного факультету. Останні вибори відбулися 4 вересня 1967 р. на засіданні Вченої ради історико-філологічного факультету, до складу якої входили відомі у корпоративному середовищі вчені-історики: професор Л. Коваленко, доценти П.Ф. Щербина, О.Ф. Осетров, М.Ф. Александра, П.Ф. Лаптін, О.Д. Степенко, майже щоденне спілкування з якими було складовою інтелектуальних контактів новообраного декана факультету. Після сформування на базі історико-філологічного факультету двох самостійних факультетів – історичного й філологічного А.О. Копилов зайняв посаду декана останнього (1968), а невдовзі його було обрано доцентом кафедри історії (1969). У 1973 р. його вдруге було обрано на посаду декана історичного факультету на наступний термін, а за два роки він був переобраний на посаду доцента кафедри всесвітньої історії, яку з моменту її створення в 1969 р. очолював проф. Л.А. Коваленко.

У ці роки значно розширилося коло інтелектуальних зв'язків і контактів вченого-історика. До нього міцно увійшли професори Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка – В. Желобокрицький (неодноразово очолював ДЕК на історичному факультеті Кам'янець-Подільського педінституту), А. Кізченко, А. Мартиненко, доцент О.П. Крижанівський (працював на кафедрі історії у Кам'янці в 1965–1967 рр.), доценти Харківського (Г. Попов, Є. Пугач, В. Сухарів), Ужгородського (І. Грінчак), Львівського (В. Чорний, О. Бейліс) й Донецького (М. Турівненко) університетів, доцент Харківського інституту культури Г. Чернявський. До числа тих, із ким у цей період підтримував інтелектуальні зв'язки А.О. Копилов були також науковці Інституту історії АН УРСР – П. Калениченко, І. Кулініч, І. Мельникова, П. Сохань, П. Шевченко та ін.

Як правило, північні контакти з науковцями академічних установ відбувалися під час його відряджень до Києва або ж у ході роботи Всесоюзних міжвузівських конференцій істориків-славистів, що відбувалися кожні два-три роки в різних університетських центрах. Так, під час роботи IV такої конференції істориків-славистів (Мінськ, 1968), де на секції новітньої історії А.О. Копилов виголосив

повідомлення «Участь радянських людей у національно-визвольній боротьбі болгарського народу (1941–1944 рр.)». Тоді ж він мав нагоду в черговий раз зустрітися з Л. Валевим, встановити контакти з відомим дослідником історії другої світової війни М. Семірягою (більшість монографічних досліджень останнього предстали в особистій бібліотеці А.О. Копилова), провідними науковцями Інституту слов'янознавства АН СРСР Л. Гібіанським, Р. Гришиною, А. Манусевичем, В. Мар'їною, Г. Мурашко, В. Парсадановою. Згодом до цього числа увійшли їх молодші колеги дослідники новітньої історії Болгарії: дочка Л. Валева – Олена, яка теж працювала в Інституті слов'янознавства і балканістики АН СРСР. Періодичні зустрічі й контакти з цими вченими із московського академічного інституту тривали впродовж 70–80-х років.

Прикметним було й те, що декан факультету намагався усіляко сприяти входженню в інтелектуальне товариство провідних радянських вчених славистів і найбільш обдарованих студентів Кам'янець-Подільського педінституту, серед яких був і Л.В. Баженов (сьогодні професор кафедри всесвітньої історії). Останній згадував: «У щасливі студентські роки Анатолій Олексійович відіграв важливу роль у моєму навчанні, науково-дослідній та громадській роботі. З цікавістю слухав його лекції з історії зарубіжних слов'ян. Анатолій Олексійович був моїм наставником під час нашої спільної участі в роботі IV конференції істориків-славистів, яка відбувалася у Білоруському державному університеті в 1968 р., де мені студенту, довелося виступати з науковою доповіддю» [10, с.3].

Під час роботи конференції у Мінську (1968) Анатолій Олексійович налагодив зв'язки з болгарським істориком М. Ісусовим (згодом академік БАН, голова Болгарського історичного товариства), який проходив стажування в Інституті слов'янознавства, і виголосив на ній повідомлення «Про характер революції 1944 року в Болгарії», що входило у коло наукових інтересів українського вченого. Між вченими встановилися дружні відносини, а також обмін науковою продукцією болгарських і українських видавництв, що тривав до початку 90-х рр.

Упродовж 60-х–70-х рр. А.О. Копилов плідно співпрацював з випускником Чернівецького університету, кандидатом історичних наук, доцентом І. Винокуром (згодом доктор історичних наук, професор), який у 1969 р. очолив новостворену кафедру історії СРСР і УРСР. Так, він у співпраці з завідувачами кафедр – Л. Коваленком та І. Винокуром, знайшов повне взаєморозуміння у підходах до становлення і розвитку історичного факультету, утвердження в колективі демократизму взаємовідносин керівництва факультету й викладацького загалу, атмосфери поваги до особистості викладача, студента та їх переконань, плекання культу науки і максимально можливої для тих часів свободи слова. Велика увага приділялася пошуку здібних викладачів. При цьому ставка робилася на поєднання досвіду й молодості, залучення до науково-педагогічної роботи вчорашніх випускників. Лише упродовж 1968–1971 рр. до неї було запрошено М.Ф. Довганя (1968), Л.В. Баженова (1969), Ю.М. Тарасова (1969), В.С. Степанкова (1970), А.В. Опрю (1971).

В лютому 1975 р. сталася ще одна важлива подія в кар'єрі 39-річного доцента: наказом міністра освіти УРСР його було призначено проректором з наукової роботи педінституту, що було переконливим свідченням визнання високих організаторських здібностей Анатолія Олексійовича і його входження до високопродуктивної групи – еліти наукового середовища педагогічних інститутів та університетів України.

Важливий сегмент його інтелектуальних зв'язків цього періоду становили колишні співкурсники по Чернівецькому університету – В.М. Ботушанський, В.П. Газін, М.Г. Кукурудзьяк, А.І. Черній та ін. Так, В.М. Ботушанський, тривалий час працював викладачем і завідувачем кафедри історії України Чернівецького національного університету. У 1974 р. М.Г. Кукурудзьяк на запрошення А.О. Копилова перейшов на роботу на кафедру всесвітньої історії Кам'янець-Подільського педінституту із Чернівецького відділу Інституту історії АН УРСР. У місті над Смотричем вони плідно співпрацювали над вивченням різнопланових проблем новітньої історії, підготувавши у співавторстві 7 наукових і науково-методичних праць. У 1976 р. пропозицію В.П. Газіну перейти на викладацьку роботу до педінституту зробив теж А.О. Копилов, тоді вже проректор з наукової роботи. З проректором Рівненського педінституту, істориком-славістом А. Чернієм він приятелював і підтримував наукові контакти майже півстоліття.

Помітне місце в інтелектуальних зв'язках А.О. Копилова цього періоду займають контакти з болгарськими істориками, продовжені або налагоджені під час його майже річного стажування в 1972 р. на кафедрі історії БКП Софійського університету. Тоді він знов активізував інтелектуальні контакти з проф. Хр. Христовим, доц. М. Ісусовим і доц. Й. Тончевим, дружні відносини з родиною якого тривали понад тридцять років – аж до початку 1990-х років.

Найвищою сходинкою кар'єри А.О. Копилова стали 1977–2001 рр., коли він обіймав посаду ректора Кам'янець-Подільського педінституту (з 1997 р. – педагогічного університету). У цей час зайняв лідерство або провідні позиції у середині організаційного ядра інтелектуального співтовариства цього навчального закладу та західного регіону України. Зрозуміло, що цей період був позначений як науковою продуктивністю, так і кризою та спадом діяльності (пов'язані зі зміною дослідницьких технологій, ситуацією конкуренції у науковому середовищі), зниженням статусу і зміни корпоративної ідентичності.

Періодами ж найвищого творчого підйому Анатолія Олексійовича позначені середина – друга половина 80-х рр. (опубліковано монографії «Вітчизняний фронт і народно-демократична революція в Болгарії» (Львів, 1985); «Хотинське повстання» (К., 1989, у співавторстві), а також 1995 – 2004 рр. (опубліковано 27 наукових статей, виступав науковим редактором підручників «Новітня історія країн Європи і Америки. 1918–1945 рр.» (Кам'янець-Подільський, 1997); «Новітня історія країн Європи і Америки. 1945–2000 рр.» (Кам'янець-Подільський, 2000); «Новітня історія країн Європи і Америки. 1918–1945 рр.» (К., 2003); «Новітня історія країн Європи і Америки. 1945–2002 рр.» (К., 2004)).

Важливе місце в інтелектуальному співтоваристві ректора, професора А. Копилова в ці роки посідали його випускники історичного факультету, що за результатами свого наукового доробку посіли провідне місце в українській історичній науці: В. Смолій – директор Інституту історії України НАН України, В. Степанков – професор і завідувач кафедри всевітньої історії очоленого ним вишу. Якщо упродовж року особисті зустрічі з В. Смолієм відбувалися лише кілька разів, то телефонний контакт був майже постійним, особливо коли йшлося про підтримку навчального закладу під час зміни його статусу з педінституту на університет, або лобюванні інтересів останнього в київських кабінетах. Водночас контакти з професором В. Степанковим відбувалися мало не щодня. Анатолій Олексійович також постійно контактував з іншими випускниками факультету: проф. Р. Постоловським – ректором Рівненського гуманітарного університету, проф. О. Завальнюком – своїм наступником на посаді ректора педагогічного університету (у співавторстві підготували розділ колективної монографії та 4 статті), викладачами кафедри історичного проф. А. Баженовим, І. Винокуром, В. Лозовим, В. Малим, В. Нечитайлом, А. Опрею, М. Петровим, І. Рибакком, С. Трубочаніновим, О. Федьковим, А. Філінюком (про-ректор педуніверситету), Ю. Хоптяром, В. Якубовським, доцентами А. Гуменюком, А. Гуцалом, А. Заводовським, І. Козаком, Е. Мельником, І. Опрею, В. Радіоненком та ін.

Навесні 1995 р. А. Копилов налагодив теплі стосунки з ректором Краківської педагогічної академії проф. Ф. Кіриком – відомим дослідним історії Поділля та українсько-польських відносин доби раннього нового часу. Добрі відносини між ректорами кам'янецького університету і краківської академії стали підвалиною підписаної ними угоди про співпрацю між двома навчальними закладами в науковій і навчально-методичній галузях. Її найвагомішими результати стали: видання двох томів наукового збірника «Кам'янець-Подільський: студії з історії міста і регіону» (2001, 2005), обмін делегаціями навчальних закладів, наукові стажування в Інституті історії Краківської педагогічної академії проф. В. Степанкова (2001), проф. С. Копилова (2001), спільні виробничі практики студентів та ін.

Наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. до кола наукових комунікантів А. Копилова ввійшов голова Українського історичного товариства (далі – УІТ) проф. Любомир Винар (США), якій двічі відвідував Кам'янець-Подільський педагогічний університет. Так, під час його першого приїзду в червні 2000 р. до Кам'янець-Подільського було досягнуто домовленість про створення на історичному факультеті відділення УІТ (очолив декан О. Завальнюк) і проведення на базі університету міжнародного конгресу істориків (відбувся в 2003 р.).

Звільнившись у грудні 2001 р. від адміністративної роботи, професор А.О. Копилов продовжив займатися науково-дослідною роботою: працював над монографією «Політичні процеси у Болгарії 1944–1948 рр.», на сторінках «Українського історичного журналу» у 2003 і 2005 рр. опублікував статтю (у співавторстві з А. Заводовським), у співавторстві з О. Завальнюком підготував

розділ колективної монографії «Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення» (2003), виступив редактором підручника та кількох навчальних посібників з новітньої історії країн Європи і Америки, продовжував викладати студентам історичного факультету нормативний курс новітньої історії країн Європи і Америки (1918–1945 рр.), підготував для студентів навчально-методичний посібник. До останнього дня свого життя Анатолій Олексійович продовжував спілкуватися зі своїми колегами із співтовариства «майстрів цеху істориків».

Список використаних джерел:

1. Коллинз Р. Социология философий. Глобальная теория интеллектуального измерения / пер. с англ. Н.С. Розова и Ю.Б. Вертгейма ; Р. Коллинз. – Новосибирск : Сибирский хронограф, 2002. – 1280 с.
2. Газін В.П. Слово про друга / В.П. Газін // Кліо : газета історичного факультету [Кам'янець-Подільського національного університету]. – 2007. – Грудень. – №53. – С. 8.
3. Христов Хр.А. Рецензия на дипломную работу студента V курса исторического факультета Черновицкого государственного университета Копылова А.А., специализировавшегося по кафедре истории Болгарии Софийского государственного университета им. Климента Охридского в период со 2.X.1962 г. по 2.VI.1963 г. / Хр.А. Христов // Особистий архів А.О. Копилова. – С. 1-2.
4. Копылов А.А. Борьба Болгарской коммунистической партии за создание Отечественного фронта и его роль как широкой народной базы в подготовке народно-демократической революции в Болгарии (1942 – 9.IX.1944 гг.) : дипломная работа студента 5 курса Черновицкого государственного университета / А.А. Копылов. – София, 1963 – 239 с. (рукопись).
5. Степанков В.С. Копилов Анатолій Олексійович – ректор Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту (університету) / В.С. Степанков. – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 72 с.
6. Копилов А.О. Повстання 9 вересня 1944 р. в Болгарії / А.О. Копилов // Тези доповідей VI Української славістичної конференції 13–18 жовтня 1964 р. – Чернівці, 1964. – С. 280-281.
7. Программа Четвертой научной межвузовской конференции историков-славистов. – Минск, 31 января – 3 февраля 1968 г. – Минск : Минский гос. ун-т, 1968. – 12 с.
8. Любомир Борисович Валев (1915-1981) // Валев Л.Б. Исследования по новой и новейшей истории Болгарии / отв. ред. Е.Л. Валева. – М., 1986. – С. 3-21.
9. Валева Е.Л. Любомир Борисович Валев (1915–1981) / Е.Л. Валева, Т.В. Волокитна // Новая и новейшая история. – 2005. – №5. – С. 211-223.

Through the prism of scientific careers Ukrainian historian Slavica Anatoly Alekseevich Kopylova analyzed the network of its cultural and intellectual communication.

Key words: *intellectual ties, scientists, historians, Slavic, A.O. Kopylov, scientific career.*

Отримано: 2.09.2011